

LUBOŠ MAREK / 23. 12. 2025

Josef Koza – filmové společnosti

V letošním roce se podařilo v Národním filmovém archivu zpracovat malý archivní fond Josef Koza – filmové společnosti. Dochované archiválie nám vypovídají o velkém zájmu a podnikatelském nadšení Josefa Kozy, který se postupně z obchodního příručího prodávajícího potravin v Praze vypracoval na vydavatele několika filmových periodik, majitele mnoha společností a výrobce více než tří desítek zpravodajských filmů. Tento článek v krátkosti představí nejprve osud tohoto velmi činného muže a následně bude charakterizovat některé archiválie z tohoto fondu.

Životní příběh Josefa Kozy se začal psát 16. ledna 1897, kdy se narodil do rodiny zemědělce Jana Kozy a Anny Kozové (rozené Benákové) v Choceradech u Benešova.[1] Své formální vzdělání získal pravděpodobně také na Benešovsku, kde se vyučil profesi obchodního příručího. Ze zdejšího regionu se však v průběhu první světové války přestěhoval do Královských Vinohrad, kde díky vystudované profesi vykonával různorodé obchodní činnosti. Tyto aktivity dokládá několik dochovaných dokumentů, v jednom z nich například Koza požádal o živnostenské oprávnění, aby mohl v Praze kupovat a prodávat potraviny.[2]

NA, f. PŘ II, 1941 – 1950, sign. K 4964/5, kart. 5792

Na počátku dvacátých let dvacátého století však odjel nakrátko do Paříže, kde byl podle svých vzpomínek fascinován organizací francouzského filmového průmyslu a vycházejícími filmovými časopisy, které si rád prohlížel. Díky této inspiraci začal Josef Kozák vydávat v Praze magazín *Český filmový svět*. Ačkoliv časopis začal vycházet již v roce 1921, poskytoval na tu dobu inovativní přístup, převzatý z cizojazyčných filmových periodik. Což dokreslují také vzpomínky samotného Josefa Kozy: „Neměl jsem při vydávání časopisu nijak vyhraněných ideálů, ale přesto mě hnala ctižádost vytvořit v našich poměrech něco lepšího, velkorysejšího, než co bylo do té doby.“ [3] Samotné vydávání tohoto periodika však nemělo dlouhé trvání, neboť po dvou letech přestal Kozák z ekonomických důvodů *Český filmový svět* vydávat a zaměřil se na tisk reklamy. Jeho vydavatelské aktivity směřovaly také k politice, a to přestože byl pouhým sympatizantem KSČ. Z těchto důvodů se podílel na vydávání studentského satirického politického měsíčníku *Trn*, který dokonce sám prodával v pražských

ulicích. Z dalších politických aktivit můžeme uvést tisk letáků kritizujících tehdejšího ministerského předsedu Karla Kramáře, italského premiéra Benita Mussoliniho nebo politiky tzv. pětky. Vyjma vydavatelských aktivit organizoval v té době Koza také společenské akce pro filmaře. V únoru 1923 například uspořádal Druhý karneval filmových umělců v Lucerně, kde v maškarní porotě zasedlo několik významných filmových a divadelních herců a režisérů.[4]

Kromě *Českého filmového světa* tiskl Kozá také například periodika *Kino* a *Prager Film Kurier* a od roku 1927 mnohem známější *Český filmový týdeník*. Tento časopis vycházel nejprve v rámci nově založené společnosti UFKA, která se zaměřovala na komerční tiskovou inzerci. Později však tuto společnost převzal a vydávání týdeníku nově zajišťoval Zemský svaz kinematografů. Podle dochované obchodní smlouvy z roku 1931 byla UFKA na svaz převedena bezplatně, přesto ale Kozovi zůstal značný vliv, neboť zde působil jako obchodní poradce zajišťující propagaci jak v *Českém filmovém týdeníku*, tak v celé řadě dalších novin a časopisů, za což náležela zakladateli finanční odměna ve výši padesáti procent ze zisku.[5] Svoje podnikatelské aktivity patrně realizoval prostřednictvím společnosti ČEFIS, kterou vlastnil spolu s manželkou Stanislavou.[6]

Jelikož byl Josef Koza velice činorodý člověk, lze dohledat jeho podíl na vydávání *Filmového kurýra*, který se na počátku třicátých let postupně stal oficiálním periodikem Zemského svazu kinematografů. Pod tímto svazem Koza produkoval také tzv. Knihovnu Filmového kurýra zajišťující tisk odborných kinematografických publikací. Dalo by se předpokládat, že vzájemná spolupráce byla původně prospěšná pro obě strany, čemuž ale neodpovídá realita, neboť od počátku na vydavatele Josefa Kozu přicházely stížnosti od filmařů a inzerentů. Z těchto důvodů nebyl spokojen ani Zemský svaz kinematografů, kterému navíc vadila například špatná komunikace vydavatele s redakcí týdeníku nebo častá finanční ztráta. Pravděpodobně tyto spory v různé intenzitě trvaly až do roku 1937, kdy byl formální vztah s Josefem Kozou nakonec ukončen.[7]

Za důvod těchto rozporů a těžkostí můžeme hledat asi workoholismus Josefa Kozy, který měl mnoho zájmů a aktivit. Přibližně v polovině třicátých let začíná působit také jako producent či vedoucí výroby krátkých filmů. Josef Koza jak samostatně, tak ve spolupráci s architektem Jindřichem Brichtou natočil dokument o prvním československém prezidentovi Tomáši Garriguovi Masarykovi s názvem *TGM* (1936) nebo cvičení protiletadlové ochrany v pražských ulicích před druhou světovou válkou. Z dalších filmů můžeme uvést například snímky *Jak se dělá film* (1936), *Otec Kondelík a ženich Vejvara* (1937) a *Popelka* (1944). Zajímavostí může být jeho filmařské ocenění, neboť v roce 1940 získal čestný diplom na prvních Filmových žních ve Zlíně.

Po druhé světové válce byl Koza, jako většina protektorátních filmařů, prošetřován disciplinární radou pod Svazem českých filmových pracovníků, avšak nic závažného na jeho osobu nebylo zjištěno.[8] Proto se pokoušel opět rozjet své podnikání, příkladem může být společnost Film Service, dodávající od roku 1946 různé zboží jak pro filmové společnosti či fotoateliéry, tak také pro divadla a amatérské filmové umělce. Svě podnikatelské aktivity pravděpodobně ukončil po roce 1948 v souvislosti s politickými změnami v Československu. Několik let po odchodu z filmového oboru Josef Koza vážně onemocněl a zemřel 16. listopadu 1958 v Praze, následně byly jeho tělesné ostatky uloženy na hřbitov v Davli (dnes okres Praha-západ).[9]

© Ivan Svoboda

Archivní fond Josef Koza – filmové společnosti je velice torzovitý, ale přesto vypovídá o velkém podnikatelském úsilí a odhodlání tohoto muže pro filmový obor. Pro badatele jsou zajímavé především dokumenty o spolupráci různých společností se Zemským svazem kinematografů na vydávání *Filmového kurýra*. Podle konceptů smluv a dopisů můžeme dedukovat, jak komplikovaně vznikala vzájemná spolupráce. Zajímavé jsou také stížnosti inzerentů a čtenářů na obsah *Filmového kurýra*, obdobný význam má také dochovaná korespondence s Úvěrním ústavem československých legionářů, dokládající finanční těžkosti společnosti ČEFIS při vydávání *Filmového kurýra*. Ve fondu nenajdeme mnoho informací o filmové tvorbě Josefa Kozy, za výjimku lze považovat jen soupis krátkých propagačních filmů nebo popis aktivit tohoto filmaře sepsaný v roce 1945. Pro odbornou i laickou veřejnost mají dále význam archiválie dokládající zestátnění jednotlivých filmových společností, které Josef Koza spoluvlastnil. Podle protokolů a korespondence lze obrazně zrekonstruovat pohyb

některých filmových pásů nebo nehmotného majetku. Naopak zcela atypický je leták společnosti Film Service z roku 1946 propagující podnikatelské aktivity filmaře, jemuž nové politické zřízení zestátnilo jeho milovaný obor, kvůli čemuž se z něj stal opět „pouhý” obchodník.

Fond obsahuje jeden karton, který vám po předchozí domluvě rádi předložíme v naší pražské badatelně. Archivní pomůcka je naopak k dispozici na webu NFA.

Poznámky:

[1] SOA Praha, Sbírka matrik narození, kniha Chocerady, inv. č. 15, fol. 92.

[2] NA, Policejní ředitelství Praha – všeobecná spisovna 1941–1951, kart 5792, sign. 4964/ 5 Josef Koza.

[3] NFA, f. Josef Koza – filmové společnosti, kart. 1, referenční označení 3//2.

[4] *Český filmový svět* 2, 1923, č. 2, s. 8.

[5] NFA, f. Josef Koza – filmové společnosti, kart. 1, referenční označení 1/1//2/1.

[6] SOA Praha, f. Krajský soud obchodní, sign. CXVIII-205.

[7] NFA, f. Josef Koza – filmové společnosti, kart. 1, referenční označení 1/3/1//4.

[8] NFA, f. Svaz českých filmových pracovníků, kart. 6, referenční označení 7/6//14.

[9] NFA, f. Josef Koza – filmové společnosti, kart. 1, referenční označení 4//1.